

В. В. Шаповалов (мол.), канд. фарм. наук, доцент кафедри фармацевтичного та медичного права, загальної і клінічної фармації, адвокат Харківська медична академія післядипломної освіти (м. Харків)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ НАНОТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ОБІГУ ПСИХОАКТИВНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

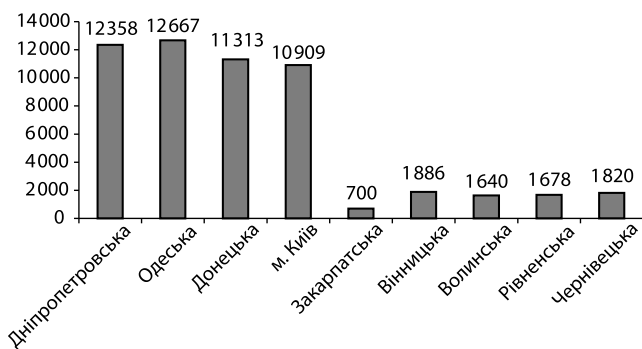
З позиції фармацевтичного права та судової фармації проведено огляд стану сучасної наркоманії. Встановлено, що необхідне вирівнювання балансу в політиці контролю над психоактивними речовинами через альтернативний розвиток, профілактику, лікування та забезпечення основних прав людини, пацієнта на доступ до сучасної та якісної медичної та фармацевтичної допомоги з використанням сучасних нанотехнологічних методів.

Ключові слова: фармацевтичне право, судова фармація, наркоманія, нанотехнології

Незаконний обіг і міжнародний наркотрафік психоактивних речовин (ПАР) мають глобальні масштаби і торкаються інтересів міжнародної спільноти. Так, Ю. Федотов, виконавчий директор Управління ООН з наркотиків і злочинності відмічає, що «...результати аналізу тенденцій и исследований включаются в комплексные программы по сокращению предложения запрещенных наркотиков и спроса на них ... необходимо выравнивание баланса в политике контроля над ПАР через альтернативное развитие, профилактику, лечение и обеспечение основных прав человека, гражданина и пациента...» [1].

Судово-фармацевтичний аналіз матеріалів ООН показує: а) розповсюдженість і зловживання ПАР в світі на протязі останніх років залишається на рівні 0,6—0,8 % населення в віці 15—64 років; б) зловживання опіоїдів (героїну, морфіну, немедичне зловживання лікарських засобів — опіоїдів) залишається стабільним на всіх основних нелегальних ринках. Після короткого спаду світового виробництва в 2010 р., викликаного захворюванням рослин опійного маку в Афганістані, незаконний обіг (виробництво, збут, вживання, введення, зберігання, перевозка та ін.) опіоїдів в цілому 2011—2012 рр. повернувся на рівень 2009 р. Середні оптові та роздрібні ціни на більшість опіоїдів, які знаходяться під регулярним моніторингом ринків опіатів в країнах ЄС, Україні, Росії, США, Канаді, Мексиці і Південній Америці, також відчували лише незначні зміни з 2009 р., проте це не відображає об'єктивної ситуації в країнах — виробниках опію, таких як Афганістан і М'янма, де, незважаючи на збільшення виробництва опію, ціни виробника продовжували підвищуватися у 2010—2011 рр. [1].

У регіонах України, за судово-фармацевтичною оцінкою даних МВС України, за 8 місяців 2012 р. зареєстровано 14 4296 споживачів ПАР, які є злочинцями — хворими на наркоманію. Найбільшу кількість споживачів ПАР (більше 10 тис. осіб) зареєстровано у Дніпропетровській (12 358 осіб), Одеській (12 667 осіб), Донецькій (11 313 осіб) областях та м. Києві (10 909 осіб). Найменшу кількість споживачів зареєстровано в Закарпатській (700 осіб), Вінницькій (1 886 осіб), Волинській (1 640 осіб), Рівненській (1 678 осіб) та Чернівецькій (1 820 осіб) областях (рисунок).

Кількість зареєстрованих споживачів ПАР у регіонах України

Втягненню хворих на наркоманію до вчинення злочинів сприяють наркозлочинці, які налагодили збут і поставку ПАР, про що свідчать приклади із судово-фармацевтичної практики.

Приклад 1. Слідчим СВ СУ ГУМВС України у Львівській області порушено кримінальну справу за ознаками ч. 3 ст. 307 і ч. 2 ст. 305 Кримінального кодексу (КК) України [3]. В ході досудового слідства встановлено, що при проведенні комплексу оперативно-розшукових заходів до співробітників УБОЗ ГУ МВС України в Львівській області надійшла інформація, що у м. Львів з метою збуту великої партії героїну приїхав на автомобілі гр. К., який є мешканцем Житомирської області. Крім того, водій має при собі вогнепальну зброю. Для перехоплення автомобіля виїхали співробітники служби УБОЗ, які помітили автомобіль, зазначений в орієнтуванні, який рухався в напрямку м. Буськ. Було прийнято рішення затримати водія. В одному з сіл автомобіль зупинився на залізничному переїзді, де до нього підійшли співробітники міліції і, пред'явив службові посвідчення, запросили водія вийти з автомобіля. Чоловік проігнорував прохання, співробітники міліції зробили декілька пострілів по колесах, автомобіль з'їхав в поле і проїхавши триста метрів, зупинився. Водій вибіг і намагався втекти. При собі він мав рушницю калібру 12 мм. Однак злочинця було затримано. При огляді автомобіля виявили три поліетиленові пакети з порошкоподібною речовиною світло-коричневого кольору, вагою близько 1 кг, який згідно з висновком судово-фармацевтичної експертизи віднесено до ПАР героїну. Як пояснив гр. К., в пакетах — героїн, вагою 1 кг, який належить йому, і який він мав намір збути в м. Львові. Злочинця заарештовано, досудове слідство закінчено, кримінальну справу направлено до суду.

Приклад 2. Слідчим СВ СБ України у Львівській області порушено кримінальну справу за ознаками ч. 3 ст. 307 і ч. 2 ст. 305 КК України [10]. В ході досудового слідства встановлено, що при проведенні комплексу оперативно-розшукових заходів у 2012 р. на митниці при догляді автомобіля гр. І. виявлено тайники, що знаходилися в порожнинах панелі приладів легкового автомобіля і в спеціально виготовленому тайнику паливного бака, із яких було вилучено два пакунки із 16 тис. таблеток і речовиною білого кольору, вагою близько

650,0 г, які згідно з висновком судово-фармацевтичної експертизи віднесено до ПАР: амфетаміну та кокаїну. Злочинця було заарештовано, прокуратурою затверджено обвинувальний висновок, а кримінальну справу направлено до суду.

Приклад 3. Слідчим прокуратури Полтавської області порушено кримінальну справу за ознаками ч. 2 ст. 307 і ч. 3 ст. 364 КК України [4]. В ході досудового слідства встановлено, що 30.06.2012 р. у м. Полтаві після проведення оперативних заходів було затримано старшого оперуповноваженого одного із райвідділів міліції гр. Б., у якого було вилучено близько 500 г речовини, що згідно з висновком судово-фармацевтичної експертизи віднесено до ПАР каннабісу. Злочинця заарештовано, досудове слідство закінчено, кримінальну справу направлено до суду.

Проблема незаконного обігу ПАР вивчається провідними вченими юристами, лікарями і провізорами. Так, **Бандурка О. М.** у співавторстві (2002 р.) вважає, що «...вживання наркотиків визначається соціальними і навколишніми чинниками; середовище, що оточує людину — дуже широке поняття, яке охоплює і область державних законів про доступність наркотиків та алкоголю, конкретні умови, оточення, яке впливає на вихідні установки вживання наркотиків...» [5].

Сосін І. К. у співавторстві (2002 р.) відмічає, що «...наркоманія, как и любое другое наркологическое заболевание, является хроническим, что приводит к возобновлению проявлений патологического влечения и связанных с ним психическим и поведенческим расстройствам. Поэтому при построении реабилитационной программы следует всегда помнить о необходимости поддерживающей и противорецидивной терапии. Методы лечения являются обязательным составным элементом реабилитационной работы, а успешность их применения — необходимым условием для решения задач социальной реадaptации и реинтеграции больного...» [9].

Хобзей М. К., Волошин П. В., Марута Н. О. (2010 р.) вважають, що «...проблема психічного здоров'я є загальною для усіх країн світу тому, що більше ніж у 25 % населення земної кулі в певний момент їхнього життя розвивається один або кілька психічних розладів. Для вирішення вимог часу необхідно проведення реформування психіатричної допомоги та створення соціально-орієнтованої психіатричної допомоги, складовою частиною якої є наркологічна допомога на засадах сучасної доказової фармації, що потребує проведення змін і доповнень в нормативно-правовому, організаційно-структурному, методологічному та кадровому напрямках...» [13].

Краснова В. М. у співавторстві (2007 р.) та **Bond G. R.** у співавторстві (2001 р.) вважають, що психічна патологія спричиняє погіршення здоров'я (супутні захворювання), що призводить до зменшення тривалості життя людини і громадянина з психічними розладами (при порівнянні з такими, що їх не мають), соціальну дезадаптацію, яка супроводжує дану патологію, та суттєве погіршення якості життя хворих, їхніх родичів та оточення [6, 19].

Шалашова І. В. та співавтори (2010 р.) вважають, що основними положеннями реформи охорони психічного здоров'я має бути поглиблення обізнаності населення з питань охорони здоров'я, вдосконалення

допомоги хворим на психічні розлади, методичних документів; розроблення й адаптація сучасних протоколів надання психіатричної допомоги та перегляд існуючих, доповнення штатного розкладу закладів; інтеграція служб охорони психічного здоров'я в систему загальної охорони здоров'я для забезпечення доступності психіатричної допомоги; залучення пацієнтів та їхніх родичів, громадських організацій до надання психіатричної допомоги; збільшення частки фінансування системи охорони здоров'я [14].

Отже, вирішення проблеми наркоманії залежить від об'єднання зусиль держави, провідних вчених України в рамках медико-фармацевтичного, кримінального-правового і соціально-економічного підходу з урахуванням методології судової фармації, доказової фармації і медицини на засадах фармацевтичного права [11, 12, 15—17].

На наш погляд, позитивними прикладами щодо застосування нанотехнологій у фармації є такі заходи:

- Ініціатива представників охорони здоров'я Росії, керівництва швейцарських фармацевтичних компаній щодо розвитку сумісної співпраці в галузі нанотехнологій у фармації [8].

- При обговоренні пріоритетів нанонауки у медицині та фармації в Україні [7] акцентовано увагу на магнітні рідини, що є колоїдними дисперсіями магнітних матеріалів з розмірами від 5 нм до 10 мкм, які стабілізовані у полярній (водній або спиртовій) та неполярній (вуглеводні або сілікони) середовищах за допомогою поверхнево-активних речовин або полімерів. Такі рідини зберігають стійкість протягом 2—5 років, мають хорошу текучість в поєднанні з магнітними властивостями, можуть застосовуватися в наркології, онкології (магнітна частинка покривається ліпідної оболонкою з додаванням лікарського засобу, потім вводиться в кров і під контролем магнітного поля направляється в місце локалізації патологічного процесу).

В роботі з наноструктурами вироблені певні підходи, основні ідеї та особливості полягають у такому:

- в організмі людини існує більше 50 типів різних нанорозмірних неорганічних часток (біомінералів), що мають кристалічну структуру твердих тіл;

- за допомогою методів фізики твердого тіла можна отримувати детальну інформацію про властивості біомінералів і їхнє функціонування;

- на підставі отриманої інформації можливе створення нових синтетичних матеріалів для медицини.

Про перспективи застосування нанотехнологій І. С. Чекман в доповіді «Нанофармакологія: стан та перспективи наукових досліджень» зазначив, що на сьогоднішній день нанотехнології застосовуються практично у всіх галузях медицини, особливо широко їх використовують генетика, гематологія, гігієна, токсикологія, мікробіологія, фармакологія (швидкорозчинні вітаміни, нанокапсули для доставляння лікарських засобів), хірургія (мікро- та нанопристрої різного ступеня автономності, зондові мікроскопи, наноінструменти і наноманіпулятор), дерматологія (сонцезахисні креми). Пріоритетні галузі наукових досліджень — нанонаркологія, нанотоксікологія — включають в себе розробку нанотехнологій, створення і впровадження в медичну практику нових лікарських засобів з метою зниження токсичності та мінімізації небажаних ефектів [7].

Президент України В. Ф. Янукович зазначив, що Україна потребує кардинальних змін в гуманітарній сфері «... Нам дійсно потрібен гуманітарний прорив у сфері науки, культури, освіти, охорони здоров'я та якості життя. Це ті орієнтири, які будуть нас об'єднувати незалежно від політичних уподобань» [18]. При цьому було сказано, що після завершення медичної реформи, яка зачіпає і фармацевтичну сферу (Пілотний проект «Артеріальна гіпертензія», пов'язаний із суворим відпуском ЛЗ за рецептом лікаря форми Ф-1 та застосуванням реімбурсації) [2], необхідно буде проводити якісні зміни в освіті, науці і культурі: «... Саме зміни в гуманітарній сфері зможуть дати імпульс до відродження культури, духовності та соціальному прогресу», які сприятимуть зменшенню кількості осіб, що страждають на наркоманію, токсикоманію, ВІЛ/СНІД та інші супутні захворювання.

Таким чином, судово-фармацевтичні дослідження сучасної наркоманії свідчать про те, що необхідно вирівнювання балансу в політиці контролю над ПАР через альтернативний розвиток, профілактику, лікування і забезпечення основних прав людини, громадянина і пацієнта, що страждає на нарко- чи токсикоманію, на доступ до сучасної і якісної медичної та фармацевтичної допомоги на засадах організаційно-правової процедури застосування нанотехнологій при обігу психоактивних лікарських засобів.

Список літератури

1. Всемирный доклад о наркотиках 2012 год [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2012/Executive_summary_russian.pdf.
2. Малініна Н. Г. Фармацевтичне і медичне право в державній соціальній політиці щодо формування цін на лікарські засоби відповідно до вимог пілотного проекту [Електронний ресурс] / Н. Г. Малініна, М. О. Хмелевський. — Режим доступу : <http://timeua.info/030812/62950.html>.
3. На Львовщині задержали наркоторговця с килограммом героїна [Електронний ресурс] / Сектор зв'язей з громадськістю ГУ МВД України во Львовській області. — Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/ru/publish/article/726208;jsessionid=E3E0572B168E4E5677BB6F8184B0B9BF>.
4. На Полтавщині старший лейтенант міліції продав наркотики [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.golosua.com/main/article/podiyi/20120630_na-poltavschinistarshiy-leytenant-militsiji-prodavav-narkotiki.
5. Наркотики: особлива небезпека [Текст] / [О. М. Бандурка, В. В. Акімов, П. В. Волошин та ін.]. — Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2002. — 172 с.
6. Психиатрическая помощь больным шизофренией [Текст] : клиническое руководство / под ред. В. Н. Краснова, И. Я. Гуровича, С. Н. Мосолова, А. Б. Шмуклера. — М., 2007. — 200 с.
7. Радучич О. Новые перспективы украинской медицины, или немного о нанотехнологиях [Электронный ресурс] / О. Радучич // Здоров'я України. — 2008. — № 1. — С. 34—35. — Режим доступа : <http://health-ua.com/articles/2338.html>.
8. Свердловская область намерена развивать сотрудничество со Швейцарией в области нанотехнологий и фармацевтики [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.interfax-russia.ru/Ural/news.asp?id=211009&sec=1679>.
9. Сосин И. К. Героиновая наркомания / И. К. Сосин, Ю. Ф. Чуев. — Харьков: «Полиграфсервис», 2002. — 147 с.
10. Українець ввез із Польщі в Україну 16 тис. психотропних таблеток і кокаїн [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://reporter-ua.com/2012/07/06/ukrainets-vvez-iz-polshi-v-ukrainu-16-tys-psikhotropanykh-tabletok-i-kokain>.
11. Фармацевтическое право в наркологии [Текст] / [В. А. Шаповалова, И. К. Сосин, Г. М. Бутенко и др.]. — Харьков: Факт, 2004. — 800 с.

12. Фармацевтичне законодавство [Текст] : навч. посіб. / за заг. ред. В. О. Шаповалової. — [2-е вид.]. — Х., 2010. — 142 с. (Серія: Фармацевтичне право).

13. Хобзей М. К. Соціально-орієнтована психіатрична допомога в Україні: проблеми та рішення [Текст] / М. К. Хобзей, П. В. Волошин, Н. О. Марута // Український вісник психоневрології. — 2010. — Т. 18, вип. 3(64). — С. 10—13.

14. Шалашова І. В. Основні тенденції розвитку охорони психічного здоров'я [Текст] / Шалашова І. В., Дьяченко Л. І., Сергієнко О. В. // Там само. — С. 157.

15. Шаповалов В. В. Судово-фармацевтичне вивчення чинників, що впливають на наркокриміногенну ситуацію в регіонах України (криміналістичні засади) [Електронний ресурс] / В. В. Шаповалов // Теорія і практика правознавства. — 2012. — № 1 (2). — С. 1—13. — Режим доступу до журналу : <http://nauka.jur-akademy.kharkov.ua>.

16. Шаповалов В. В. (мол.). Судова фармація: використання цільової нанотерапії у наркозлочинців (злочинців) що страждають на адитивні розлади здоров'я [Текст] / В. В. Шаповалов (мол.) // Український вісник психоневрології. — 2010. — Т. 18, вип. 3(64). — С. 62—64.

17. Шаповалова В. О. Виявлення, профілактика та боротьба з розповсюдженням психоактивних речовин серед дітей шкільного віку з використанням інформаційних технологій на засадах фармацевтичного права [Текст] / В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, Д. О. Агапов // Український вісник психоневрології. — 2012. — Т. 20, вип. 2 (додаток). — С. 50—51.

18. Янукович считает, что Украине нужен «гуманитарный прорыв» [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://podrobnosti.ua/power/2012/07/30/849970.html>.

19. Assertive community treatment for people with severe mental illness: Critical ingredients and impact on patients [Текст] / [Bond G. R., Drake R. E., Mueser K. T., Latimer E. J.] // Disease Management and Health Outcomes. — 2001. — № 3. — P. 141—159.

Надійшла до редакції 28.03.2013 р.

В. В. Шаповалов (мл.)

Харьковская медицинская академия последипломного образования (г. Харьков)

Организационно-правовые аспекты применения нанотехнологий при обороте психоактивных лекарственных средств

С позиции фармацевтического права и судебной фармации проведен анализ состояния современной наркомании. Установлено, что необходимо выравнивание баланса в политике контроля над психоактивными веществами с помощью альтернативного развития, профилактики, лечения и обеспечения основных прав человека, пациента на доступ к современной и качественной медицинской и фармацевтической помощи с использованием современных нанотехнологических методов.

Ключевые слова: фармацевтическое право, судебная фармация, наркомания, нанотехнологии.

V. V. Shapovalov (Jr.)

Kharkiv medical Academy of Postgraduate Education (Kharkiv)

Organizational and legal aspects of nanotechnology in the circulation of the psychoactive medicines

From the position of pharmaceutical law and forensic pharmacy, analysis of the state of modern drug addiction was conducted. Necessity of the alignment of the balance of control policy substance on alternative development, treatment and providing the foundation for human rights, patient access to modern, high-quality medical and pharmaceutical care using advanced nanotechnology methods was found.

Keywords: pharmaceutical law, forensic pharmacy, drug addiction, nanotechnology.